

MÁHÁLLENİŇ JASLAR TÁRBIYASINDAĞI ORNÍ

M.Pirniyazova – oqıtıwshı

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanch soʻzlar: mahalla, yoshlar, ma'naviy tarbiya, ijtimoiy-siyosiy barqarorlik, odob-axloq.

Ключевые слова: махалля (район), молодежь, духовное воспитание, общественно-политическая стабильность, воспитание.

Key words: neighborhood, youth, spiritual education, socio-political stability, manners.

Prezidentimiz basshılıǵında mámleketimiz sociallıq-ekonomikalıq, ruwxıy – aǵartıwshılıq turmısında máhálleniń rolin kúsheytiw, huqıq hám wákilliklerin jáne de keńeytiwge ayrıqsha itibar qaratılıp atır. Máhálle ázelden tárbiya mákanı, mehir-aqıbet, tatiwlıq hám birlik oshaǵı bolıp kelgen. Sońǵı jıllarda máhálleniń tek ǵana forması emes, mánisi de ózgerdi, kepillik hám de wazıypalar kólemi keńeydi. Búgingi kúnde bul baǵdarda puqaralar menen islewdiń jańa sisteması jaratılıp, turmısta tabıshı qollanılmaqta.

Mámleketimizde sońǵı jıllarda puqaralıq jámiyeti institutların qalıplestiriw jolında ámelge asırılıp atırǵan iygiliqli islerdi pútkil dúnya korıp turıptı hám diqqat penen gúzetip barmaqta. Elimizdegi sociallıq-siyasiy turaqlılıq tek ǵana respublikamızda emes, bálki dúnya boyınsha keń tán alınıp atır.

Mámleketlik emes kommerciyalıq bolmaǵan shólkemler hám puqaralıq jámiyetiniń basqa institutları xalıqtıń sociallıq-ekonomikalıq belsendiligi hám siyasiy-huqıqiy mádeniyatın asırıwda úlken rol oynamaqta. Jámiyette mápler teń salmaqlılıǵın támiyinlewge kómeklespekte.

Haqıyqattan da, tınıshlıq, tınısh turmıs, turaqlılıq elimiz rawajlanıwınıń sońǵı jıllarında xalıqımız erisken úlken jénislerden biri bolıp tabıladı. Yaǵnıy, puqaralıq jámiyetin dúziwdiń zárúr shártlerinen biri de turaqlılıq, tınıshlıq támiyinlew hám kepillik beriw esaplanadı. Mámleketimizde sońǵı jıllarda ámelge asırılǵan keń kólemlı reformalar milliy mámleketshilik hám suverenitetti bekkemlew, qawıpsızlıq hám huqıq tártibin, mámleketimiz shegaraları qol qatılmaslıǵın, jámiyette nızam ústinligin, insan huqıq hám erkinliklerin, milletlerara tatiwlıq hám diniyn keńpeyillik ortalıǵın támiyinlew ushın zárurli tiykar boldı. Xalqımızdıń múnásip turmıs keshiriwı, puqaralarımızdıń dóretiwshilik potentsialın júzege shıǵarıw ushın zárúr shárt-sharayatlar jarattı. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń 2022-jıl 28-yanvardaǵı «2022-2026-jıllarǵa mólshirlengen jańa Ózbekstannıń rawajlanıw strategiyası tuwrısındaǵı» PP-60 –sanlı Pármanı menen Ózbekstan Respublikasınıń hár tárepleme rawajlanıwınıń jańa basqısı baslandı desek artıq aytqan bolmaymız. Sebebi, Pármanda mámleketimiz ǵárezsizligin jáne de bekkemlew, tınıshlıq, turaqlı rawajlanıwdı, xalıqımızdıń párawan turmısın támiyinlewge qaratılǵan áhmiyetli ilájlar belgilenip berilip, olardı ámelge asırıwda mámleket hám puqaralıq jámiyetiniń barlıq institutları aldına sheshiwshi wazıypalar qoyıldı.

Buǵan baylanıslı kóplep jumıslar ámelge asırılıp atırǵanlıǵına qaramastan keleshekte aldımızda sheshiliwı zárúr bolǵan birqanasha wazıypalar bar.

Usı jerde sonı aytıp otıw orınlı, máhálleniń puqaralıq jámiyet institutı sıpatındaǵı mánisi hám áhmiyetin jaslarǵa tálim sistemasında social- gumanitar pánler baǵdarı boyınsha aralıqtan oqıtıwǵa ayrıqsha itibar beriw zárúr.

Atap aytqanda, gáp puqaralıq jámiyetin qalıplestiriw haqqında keter eken, sonı ayrıqsha atap ótiw kerek, adamlardıń sana-sezimine jáne oyında sáwlelendiriwindegi – puqaralıq jámiyeti, institutları sıyaqlı túsiniq hám pikirlerin jáne de keńeytiw hám bayıtıw menen birge, bizińshe, tınıqlastırıw da zárur.

Gáp sonda, bul túsiniqler keyingi waqıtta tez-tez tákirarlanıp atırǵan bolsa da, tiykarınan olar jańa túsiniqler emes. Sebebi, insaniyat payda bolǵannan berli puqaralıq jámiyetke tán bolǵan elementler de ámelde bolıp, jasap kelmekte, jáne onı rawajlandırıw ushın háreket etilip atır.

Basqasha etip aytqanda puqaralıq jámiyeti insaniyat jaratqan eń áyyemgi civilizaciyalardan biri bolıp tabıladı. Biraq bunda eń tiykarǵısı puqaralıq jámiyetke tán bolǵan

múnásibetlerdi qalıplestiriw dárejesine qanday dárejede itibar qaratılǵanlıǵı hám bul wazıypanıń orınlanǵanlıǵı bolıp tabıladı. Usı mániste elimizde bul máselege konseptual wazıypa retinde múnásibette bolmay atırǵanlıǵı usı máselege adamzat rawajlanıwı dawamındaǵı basqa jantasıwlarǵan túpten pariqladı.

Jámiyettegi ol yamasa bul máselelerdi sheshiw maqsetinde belsendi puqaralardıń isshenligi tiykarında dúzilgen awqam hám shólkemler, mekemeler hám birlespeler sıyaqlılardıń jıyındısı puqaralıq jámiyeti institutları túsiniğine kiredi. Sonlıqtan, puqaralıq jámiyeti institutları xalıqtı belsendi turmıs keshiriwge baǵdarlaytuǵın, átirapımızda ámeldegi hám ushırap atırǵan máselelerge salıstırǵanda bıyparq hám bıypárwa múnásibette bolmaslıqqa, mámleket shólkemleri sheshiwı qıyın bolǵan yamasa olardıń itibarınan shette qalıp atırǵan bul mashqalalardıń múnásip sheshimin tabıwǵa jáne pútkil jámiyet gúlleniwı hám rawajlanıwı jedellestiriwge járdem beretuǵın shólkemler bolıp tabıladı.

Mámleket bolsa bunday institutlardıń shólkemlestiriliwı hám iskerlik júrgiziwinen mápdar bolıp tabıladı, sebebi olar jámiyet rawajlanıwı menen baylanıslı bolǵan kóplep mashqalalardı sheshiwde mámleketke jaqınnan kómeklesedi.

Búgingi kúnge kelip mámleketimiz kóleminde kóplegen mámleketlik emes kommerciyalıq bolmaǵan shólkemler iskerlik júrgizip atırǵan eken, olar mınlaǵan máselelerdi sheshiwde mámleketke jaqınnan járdem bermekte. Bunda mámlekettiń tiykarǵı wazıypaları, birinshiden, puqaralıq jámiyeti institutlarınń xızmet kórsetiwı ushın zárúr bolǵan nızamshılıq tiykarların jaratıw hám onı úziksiz túrde rawajlandırıw barıw, ekinshiden, olardı finanslıq tárepten xoshametlew hám qollap - quwatlawdan ibarat esaplanadı.

Bir ǵana Qaraqalpaqstan Respublikasında búgingi kúnde dizimnen ótken mámleketlik emes kommerciyalıq bolmaǵan shólkemler sociallıq-ekonomikalıq tarawdaǵı kóplep mashqalalardı sheshiwde jergilikli hákimiyatqa járdem berip atır. Atap aytqanda, xalıqtı taza ishımlıq suwı menen támiyinlew, kóshelerdi kereksez shıǵındılardan tazalaw, adamlardıń sociallıq-siyasiy, mádeniy-aǵartıwshılıq, medicinalıq, ekologiyalıq, sana-sezim hám jeke pikirlerin qalıplestiriw hám bayıtıw sıyaqlı máselelerde bir qatar ibratlı islerdi ámelge asırmaqta. Bul maqsette xalıqtıń túrli qatlamları arasında hárqıylı ilájlar, ushırıswlar, oqıw-seminarlar úziksiz túrde shólkemlestirilmekte.

Gáp puqaralıq jámiyeti institutlarınń qalıplesiwı haqqında barar eken, puqaralardıń ózin-ózi basqarıw institutları iskerligi hám onı jáne de jetilistiriw máseleleri haqqında ayrıqsha toqtap ótiw orınlı. Sebebi, ǵárezsiz Ózbekstanda ámelge asırılıp atırǵan mámleket basqarıwdıń tiykarǵı maqseti – kúshli mámlekettin kúshli puqaralıq jámiyetke ótiwden ibarat. Bunda, mámleketimiz rawajlanıp barǵan sayın basqarıwdıń hár qıylı wazıypaların tikkeley xalıqqa tapsırıw, yaǵnıy ózin-ózi basqarıw shólkemlerin jáne de rawajlandırıw bolıp esaplanadı.

Haqıyqatında da xalıqımız ómirin ózin- ózi basqarıwdıń ayrıqsha forması bolǵan máhállersiz kóz aldımızǵa sáwlelendirip bolmaydı. Ásirler dawamında milliy úrp-ádetlerimiz, dástúrlerimiz, qádiriýatlarımız máhállede rawajlanıp, áwladtan-áwladqa ótip kelmekte. Adamlardı uyımlastırıw, olardı iygiliqli maqsetlerge qaray baǵdarlaw, milliy rawajlanıw ideyaları átirapına birlestiriwde máhálleniń ornı kúta úlken áhmiyetke iye bolıp qalmaqta.

Usı mániste máhálle xalqımızdıń keńpeyillik hám insaniylyq pázıyletlerin tolıq kórsete alıwı ushın ayrıqsha mákan bolıp tabıladı. Máhállege tán bolǵan barlıq tárepler

tiykarinan insangá hám jámiyetke salıstırǵanda ullı húrmet tiyǵısı sáwlelengen.

Álbette, máhálle institutın hár tárepleme rawajlandırıw ushın bul boyınsha nızamshılıqtı rawajlandırıp barıw zárúrli áhmiyetke iye.

Házirgi waqıtta hár bir máhállede ózine tán bolǵan páziyetlerden maqtanıw tuyǵısı joqarı ekenligine de dus kelesiz. Bul bolsa óz gezeginde social institut jámiyetimiz turmısında óz wazıypasın tabıslı orınlap atırǵanlıǵın bildiredi.

Olar bir qatar jámiyetlik shólkemler menen sheriklikte jumıs alıp barıp, nátiyjede olar tárepinen máhálleler iskerligin rawajlandırıw, puqaralar ortasında tınıshlıq - tatiwlıqtı saqlaw, milliy ideya hám ideologiya, ruwxılıq hám aǵartıwshılıq, salamat turmıs tárizin úgit-násiyatlaw, xalıq salamatlıǵın qorǵaw, járdemge mútaj puqaralardıǵa qayır-sahawat kórsetiw, máhállelerde ǵalabalıq sporttı rawajlandırıw sıyaqlı máselelerde taraw xızmetkerlerine jaqınnan járdem kórsetilmekte.

Ádebiyatlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. -Toshkent: «O'zbekiston», 2021.

РЕЗЮМЕ. Maqolada jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishda mahallaning o'rni va roli haqida so'z boradi.

РЕЗЮМЕ. В статье говорится о месте и роли соседства в повышении духовности молодежи на современном этапе развития общества.

SUMMARY. The article talks about the place and role of the neighborhood in raising the spirituality of young people at the current stage of society's development.

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО КАРАКАЛПАКСТАНА В 1985-1990 гг. ЧАСТЬ II. ПРОБЛЕМЫ ВНЕДРЕНИЯ НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

М.К.Сарыбаев – доктор исторических наук

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

Таянч сўзлар: иқтисодий хўжалик турларининг кўп кирралиги, Қорақалпоғистоннинг иқтисодий аграр сектори, камчиликлар, хўжалик юритишнинг аввалги усуллари ва хўжаликни бошқариш.

Ключевые слова: многообразие экономических форм хозяйствования, аграрный сектор экономики Каракалпакстана, недостатки и упущения, прежние методы хозяйствования и управления хозяйством.

Key words: diversity of economic forms of management, agricultural sector of the economy of Karakalpakstan, shortcomings and omissions, previous methods of management and management of the economy.

Вместе с тем, говоря о позитивных достижениях в области реанимации многообразия экономических форм хозяйствования в аграрной сфере, важно также подчеркнуть, что, как показала последующая практика, в производственной деятельности аграрных предприятий акции по внедрению прогрессивных экономических рычагов управления и экономических отношений на селе так и не нашли адекватного воплощения. Предпринятые меры по переходу на новые экономические отношения не отличались радикализмом. Они несли на себе отпечаток старых концептуально-методологических подходов советской аграрной политики, не затрагивали базисных основ управленческих и производственных отношений. Это сказалось на динамике функционирования аграрной отрасли края, обусловило усеченный характер реализуемых мер.

Прежде всего, как и в целом по стране, в условиях сохранения тоталитарной системы хозяйствования, сельскохозяйственные хозяйства Каракалпакстана, перешедшие на восстанавливаемые кооперативные, семейные и арендные отношения, не могли в достаточной степени использовать внешне провозглашаемую хозяйственную самостоятельность. Предпринимаемые усилия по внедрению экономических рычагов за редким исключением, не давали в конечном итоге ожидаемых результатов. Ведь хозяйства по-прежнему в основе своей находились в административной узде. Несмотря на многочисленные декларации властного руководства, риторические призывы партийно-советских органов о необходимости преодоления административно-командных методов планирования и управления, в реальной жизни все продолжало оставаться как прежде. Менялись лишь внешние формы.

Сонı aytıw kerek, puqaralıq jámiyetin qalıplestiriw hám rawajlandırıwda siyasiy partiylardıń iskerligi de zárúr áhmiyetke iye boladı. Jańa Ózbekstandı qurıw dáwirinde mámleketimizde bul máselege de úlken itibar qaratılıp atır.

Búgingi kúnde mámleketimizde mámleket basqarıwdı ámelge asırıwda sheshiwshi áhmiyetke iye bolǵan parlamentimiz deputatları xalıqımızdın eń isengen wákilleri bolıp tabıladı.

Juwmaqlap aytqanda, olda, mámleketimizde qalıplesip atırǵan puqaralıq jámiyetin rawajlandırıwda puqaralardıń ózin- ózi basqarıw shólkemleri, siyasiy partiylar, mámleketlik emes shólkemler, jámiyetlik birlespeler hám basqa da demokratiyalıq institutlardıń roli hám áhmiyeti joqarı bolıp tabıladı. Elimizde ámelge asırılıp atırǵan keń kólemli reformalardıń júzege shıǵıwı da hár tárepleme bul institutlardıń nátiyjeli iskerlik kórsetiwine baylanıslı.

Xalıqtıń keń qatlamları máplerin anlatatuǵın puqaralıq jámiyeti institutları arasında ózin-ózi basqarıw sistemasınıń xalıqımızǵa tán kem ushıraytuǵın strukturası esaplangan máhálle ayrıqsha áhmiyetke iye.

Существенным стратегическим просчетом тех лет выступила линия на безудержное объединение системы управления хозяйств агропромышленного производства. Её целенаправленное осуществление усиливало бюрократизм в управлении, а отсутствие хозяйских прав и экономического интереса к эффективной работе у руководителей и специалистов обуславливали их пассивность в поиске более действенных методов стимулирования труда. В этом отношении явно неудачной оказалась идея интеграции управленческих органов и отраслевых структур министерств и ведомств сельскохозяйственного профиля в гигантский агропромышленный комитет-Госагропром. Этот административный монстр представлял громоздкую, по сути, неуправляемую структуру. Он превратился в дополнительный тормоз развития АПК и, в частности, аграрной отрасли Узбекистана и Каракалпакии.

Документальные источники свидетельствуют, что вновь созданные производственные органы слабо занимались вопросами формирования действенного хозяйственного механизма, основанного на экономических методах управления; не оказывали хозяйствам необходимую практическую помощь в решении возникающих проблем, использовали в системе руководства испытанные приказные средства.

Практика показала, что при внедрении арендных отношений не соблюдался основополагающий принцип – взаимная заинтересованность как арендателя (совхоза, колхоза), так и арендатора в повышении эффективности производства путем установления определенных соотношений между арендной платой (прибылью хозяйства) и оплатой труда арендного коллектива. Установленные соотношения между оплатой труда и арендной платой не позволял поставить